

Posudek na bakalářskou práci Kateřiny Krejčové „Režimy racionality“

Ústav filosofie a religionistiky FF UK

Autorka se ptá, nakolik je pojem objektivita nevyhnutelný, jakými epistemologickými a metafyzickými předpoklady je používání tohoto pojmu ve filosofii a ve vědě podmíněno a spolu s Rortym zvažuje důvody, kvůli nimž zvažovat nahrazení tohoto termínu jiným pojmem, např. solidaritou.

V prvním oddílu se autorka pokouší přiblížit pojem objektivita rozбором vlivných slovníkových hesel a upozorňuje na jistá úskalí, která jsou i v nejlepších filosofických encyklopediích spojená s a-historickým používáním tohoto pojmu, v důsledku čehož pak autoři anachronicky mluví o „jediné skutečně objektivní realitě“ například v souvislosti s Platónovým pojetím idejí apod. Zároveň již ve svém rozboru vytyčuje dva hlavní proudy, mezi nimiž se zejména v anglosaské filosofické oblasti spor o objektivitu vede, a sice korespondenční pojetí (dle kterého by objektivita byla na naší mysli nezávislým protějškem našich přesvědčení a soudů) a pojetí konsensuální (dle kterého by objektivita byla spíše výsledkem intersubjektivních shody). K této části lze vytknout, že výše uvedený spor zůstává bohužel pouze v náčrtu (jehož rozbor by pak lépe připravil půdu pro pozdější historicko-epistemologický přístup jako třetí možný způsob pojednání objektivity); dále je možno litovat, že ačkoli místy autorka naznačuje svou distanci od uváděných pozic, v souhrnu nakonec nepodala dostatečně rozvinutou kritiku některých metafyzických předpokladů, které i zdánlivě neutrální encyklopedická zpracování hesla objektivita obsahují.

Z druhé kapitoly je patrné, že ideál objektivita nelze pochopit jinak než analýzou jeho protikladů, tj. toho, co je z procesu odhalování světa nutné vyloučit a co je třeba diskvalifikovat, má-li být dosaženo takového poznání, které si nárokuje status objektivita. Spolu s historikem novověké filosofie a vědy P. Zagorinem nejprve podává argumenty ve prospěch teze, podle níž lze původ pojmu objektivita *avant la lettre* spatřovat v Baconově kritice idolů, zejména pak v metodě na odstranění idolů jeskyně a souvisejícím požadavkem nestrannosti. Závěrečná kritika Zagorinova přístupu, předpokládajícího nadčasovou objektivitu a nedbající ve svých realistických nárocích na Kuhnovu či Rortyho kritiku kumulativního pojetí historie vědy, je pouze letmo naznačena, o něco důslednější revize Zagorinovy transhistorické perspektivy z Kuhnových východisek je však podána později na str. 27.

Radikální kritiku a-historického přístupu k objektivitě podává autorka až ve 3. části, která také naznačuje, jaký přístup ona sama upřednostňuje: důsledné historické vystopování ideálu nezaujatého poznání a důsledné rozlišení jeho jednotlivých podob, od věrnosti přírodě, přes mechanickou objektivitu až po rozpoznávání modelových vzorců. Objektivita v této historicko-epistemologické perspektivě ztrácí svou nadčasovost, univerzálnost a také nevyhnutelnost.

V tomto ohledu by možná bylo účelnější navázat na tuto perspektivu zdůrazňující kontingentní historické podmínky a možné vymizení pojmu objektivita z vědeckého a filosofického slovníku kapitolou věnovanou Rortymu. Ačkoli je totiž 5. kapitola (věnovaná Kuhnovi) nadepsaná „Objektivita a vědecké revoluce“, k prohloubení pojmu objektivita a jejích variant příliš nepřispěje, byť představuje věrné shrnutí hlavních tezí Kuhnovy *Struktury*.

Rortyho pozice přichází na závěr jako nejradikálnější kritika iluzí spojených s pojmem objektivit. Kromě dobře cíleného výkladu lze ocenit i velmi originální pasáž na str. 32, kde autorka upozorňuje na možnost shody mezi koncepcemi zdánlivě protichůdnými jako je Rortyho pragmatický relativismus a Zagorinův ontologický realismus. I Zagorin totiž (spíše mimoděk) přiznává, že poznání na nás nezávislé skutečnosti paradoxně nelze dosáhnout bez respektování dalších ctností, mezi nimiž zmiňuje toleranci k názorům druhého, důvěru v moc argumentů a další hodnoty prosazované Rortym coby kontingentní, leč prospěšné hodnoty pro mezilidskou solidaritu.

Mně samotnému v této bezpochyby kvalitní práci nejvíc chybělo skutečné srovnání přístupu historické epistemologie s Rortyho pragmatickým a téměř defetistickým přístupem k otázce objektivit. Toho se týkají i mé závěrečné tři poznámky, na něž lze odpovědět během obhajoby.

1) Je možno litovat toho, že teprve na posledních řádkách své práce autorka – v poněkud zhuštěné formě – propojila Rortyho výzvu k nahrazení objektivit solidaritou s kritikou nadčasové koncepce objektivit u Dastonové a Galisona. Není například dostatečně konkretizované, jak se pojem objektivit může stát „disciplinárním mechanismem autorského subjektu“ (str. 38).

2) Paralelu mezi oběma přístupy by bylo možno vést již dříve, například na základě sdíleného zájmu o „režimy racionality“, což je Foucaultův pojem osobitě rozvinutý jak Dastonovou s Galisonem, tak Rortym. Jelikož je tento termín obsažen již v samotném názvu práce, je na pováženou, že autorka nikdy nevyomezuje přesný význam, ve kterém do své studie zavádí.

3) Otázka, na kterou by bylo dobré zodpovědět během obhajoby, lze formulovat i na základě konkrétní pasáže. Na str. 29 píšete, že pojem objektivit hodláte zkoumat na pomezí „mezi historickou epistemologií a pragmatismem“. Mohla byste přesněji uvést, v čem jsou podle vás tyto dva přístupy komplementární a v čem se případně neshodují?

Výše uvedené dotazy, podněty výhrady se týkají spíše možností dalšího vylepšení práce, která obtížností tématu i osobitostí jeho zpracování zaslouží jednoznačné hodnocení „výborně“.

V Praze 30. 8. 2016

Ondřej Švec